

ОСОБЛИВОСТІ МОНОПОЛЬНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЦІН

Одним із важливих напрямків державного регулювання цін і тарифів є регулювання монопольного ціноутворення. Монопольне ціноутворення – це встановлення суб'єктом господарювання, що займає монопольне (домінуюче) становище на ринку, таких цін, що призвели або можуть призвести до недопущення, усунення чи обмеження конкуренції або ущемлення інтересів інших суб'єктів господарювання чи споживачів, а також застосування різних цін без об'єктивно виправданих причин, що призвело або може призвести до недопущення, усунення чи обмеження конкуренції або ущемлення інтересів інших суб'єктів господарювання чи споживачів, які неможливо було б встановити за умов існування значної конкуренції на ринку. При монопольному ціноутворенні може бути встановлена: монопольно висока ціна продавця; монопольно низька ціна покупця; монопольно низька ціна продавця; монопольно висока ціна покупця; дискримінаційна ціна.

Доведення ознак монопольного ціноутворення – досить складна процедура, яка проводиться Антимонопольним комітетом України у два етапи: виявлення ознак та доведення наявності монопольного ціноутворення. Ознакою монопольного ціноутворення є відхилення ціни, що досліджується, від ціни порівняння у відповідному періоді, на 30 чи більше відсотків. Доказом монопольного ціноутворення є відхилення на 5 і більше відсотків ціни, що досліджується і приведеної ціни порівняння.

У разі доведення ознак монопольного ціноутворення Антимонопольним комітетом приймається рішення, відповідно до якого суб'єкту господарювання, по-перше, рекомендують вжити певних заходів для усунення виявлених порушень законодавства про конкуренцію, а, по-друге, необхідно сплатити штраф. Із загальної кількості припинених порушень цінової дисципліни, виявлених у 2014р., 45,2% припинено шляхом прийняття рішень про застосування передбаченої законом відповідальності; 54,8 % – шляхом надання рекомендацій органами Антимонопольного комітету, що свідчить про зростання ролі попереджувальної складової у правозастосовній діяльності. Зокрема, Комітетом надано обов'язкові для розгляду рекомендації суб'єктам господарювання, які працюють на ринках моторних бензинів та дизельного пального, охорони здоров'я, лікарських та медичних засобів, транспорту, банківських послуг щодо встановлення роздрібних цін на рівні, який існував би за умов значної конкуренції на ринку. Проте, оскільки окремі оператори ринків не вжили заходів щодо виконання рекомендацій на них було накладені штрафи. В цілому у 2014 р. Антимонопольним комітетом України було накладено штрафів за порушення у вигляді зловживань монопольним (домінуючим) становищем (використання монопольного ціноутворення) у розмірі майже 60,9 млн грн., що становило 61,33% загальної суми штрафних санкцій щодо монополістів.

Найчастіше порушення дисципліни цін фіксувалися у сфері надання послуг та продажу товарів населенню, зокрема природними монополіями (див. табл. 1). Необхідно зазначити, що в цілому група основних порушників монопольного законодавства у сфері цін є незмінною. До неї належать підприємства житлово-комунального господарства (ЖКГ), паливно-енергетичного комплексу (ПЕК), охорони здоров'я та продажу лікарських засобів. Так, найбільшу кількість таких порушень у 2014 р. виявлено у сфері ЖКГ – 36,05 %, що є найбільшою за останні п'ять років. Частка зловживань монопольним (домінуючим) становищем на ринках ПЕК становила 13,64 % загальної кількості порушень цього виду. На ринках підключення об'єктів містобудування, в тому числі об'єктів житлового будівництва, до мереж електро-, газо-, тепло-, водопостачання та водовідведення було виявлено 7,23% зловживань. За результатами дослідження ринків охорони здоров'я, лікарських та медичних засобів, припинено 9,77 % порушень у вигляді зловживань монопольним (домінуючим) становищем.

Структура зловживань монопольним становищем за видами ринків, %

Ринки	2010	2011	2012	2013	2014
ЖКГ, %	18,9	32,54	32,18	28,6	36,05
ПЕК, %	17,9	12,48	11,67	12,12	13,64
Охорона здоров'я, лікарські та медичні засоби, %	7,8	7,68	8,65	8,18	9,77
Підключення об'єктів містобудування, %	-	0,00	5,44	4,80	7,23
Збір, вивезення, перероблення та захоронення побутових відходів, %	-	0,00	0,00	7,90	5,86
Послуги землевпорядкування, %	8,80	5,81	2,9	2,99	5,55
АПК, %	14,8	3,64	7,22	4,01	5,50
Транспорт, %	6,3	3,49	5,67	5,47	1,36
Інші ринки, %	25,5	34,36	26,27	25,93	15,04
Всього,	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

В Україні у 2014 р. на ринках, де структурні передумови конкуренції були повністю відсутні (тобто, ринках, на яких частка найбільшого суб'єкта господарювання становила понад 90 відсотків), реалізовувалося 11,8% продукції, що більше відповідного показника 2013 р. на 4,3в.п. Це створило додаткові умови для проявів монопольного ціноутворення відповідними суб'єктами, проте, оскільки був введений мораторій на здійснення перевірок державними органами контролю, то загальна кількість виявлених порушень цінової дисципліни у 2014 р. є меншою аналогічних показників 2012 та 2013 рр. (див рис. 1)

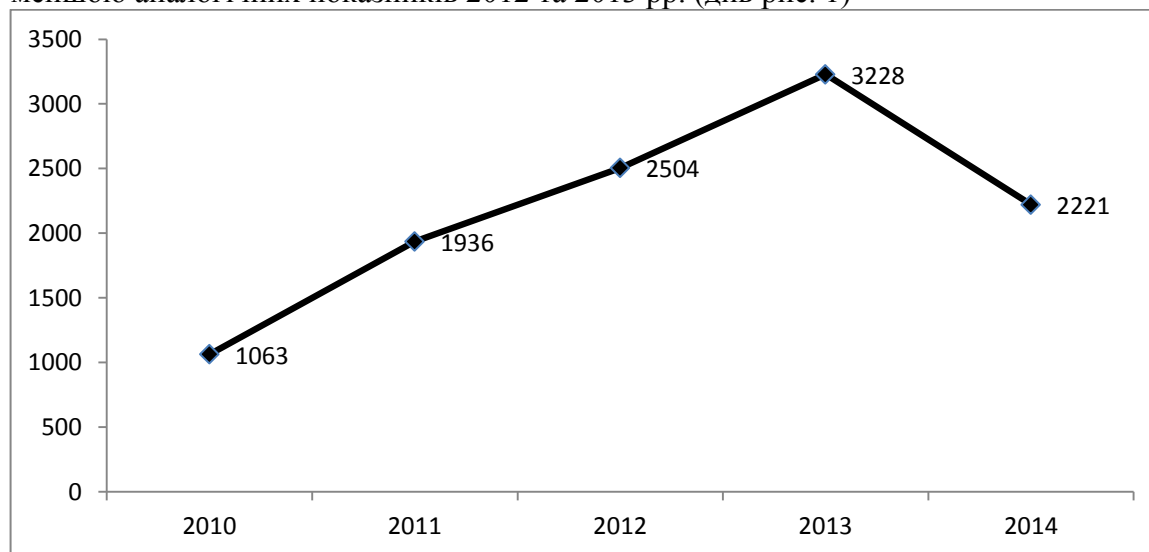

Рис. 1. Кількість порушень цінової дисципліни, виявлених Антимонопольним комітетом України у 2010-2012 рр.

Кількість випадків доведення використання суб'єктами економіки монопольного ціноутворення за період 2010-2013 рр. зросла більше, ніж у 3 рази (дані 2014 р. є непоказовими через заборону перевірок). Це свідчить про стрімке наростання зловживань (у середньому з темпом 706 випадки у рік) ціновими перевагами монополіста, що негативно впливає на споживачів продукції і є, разом з іншими, фактором прискорення інфляції в країні. За таких умов роль державних органів регулювання монопольного ціноутворення зростає, що висуває особливі вимоги до компетенції та кваліфікації відповідних працівників.